Balgat: Modernleşme Kuramının "Örnek" Köyünden Postmodern Karmaşaya

*

Balgat: From "Model Village of Modernisation Theory" to Postmodern Disorder

Seriye Sezen

Öz

Yazı, bir zamanlar Ankara'nın kaderine terk edilmiş bir köyü olan Balgat'ın Ankara'nın merkez semtine dönüşüm sürecini incelemektedir. İncelemenin temel izleği, 1950'li yıllarda ABD'li bilim adamı Daniel Lerner'ın, Türkiye'nin de dâhil edildiği Orta Doğu ülkelerinde modernleşme sürecini inceleyen eseridir. İdeolojik kaynağını modernleşme kuramının oluşturduğu bu eserin Türkiye incelemesinde Balgat Köyü merkezi bir yer tutmaktadır. Lerner, modern ve geleneksel olanı "köy bakkalı" ve "köy muhtarı" üzerinden tipleştirmekte ve köyün kısa dönemde geçirdiği değişimi başarılı bir modernleşme örneği olarak sunmaktadır. Çalışmada, Lerner'ın söz konusu eserinden hareketle Balgat'ın 1950'lerden günümüze kadar geçirdiği dönüşüm, Balgat köylüleriyle yapılan görüşmeler ve gözlemler aracılığı ile değerlendirilmektedir. Çalışmanın savı, hızlı bir değişme/dönüşme sürecinde olan ve post-modern bir karmaşa görüntüsü veren Balgat'ın yakın gelecekte mahalle dokusunu tümden bir iş merkezine dönüşeceğidir.

Anahtar kelimeler: Balgat, Balgat Köyü, Daniel Lerner, Ankara, kentleşme, kentsel değişme

Abstract

This paper examines the transformation of Balgat from a remote and deserted village to a central neighbourhood of Ankara. It stems from Daniel Lerner's once very popular book The Passing of Traditional Society: Modernising the Middle East. The study on Balgat village in the beginning of fifties, occupies a central place in this work which is based on modernization theory. In Lerner's work the "village grocer" represents modernity while the "village chief" represents the traditional circle. Lerner describes the short term change occurred between 1950 and 1954 in this village as a successful modernization case. In this paper, the transformation of Balgat from 1950's to 2010s is studied in a basis of direct physical urban observations and interviews with old residents who knew those times during which Lerner visited the village. It is argued that Balgat which shows presently signs of post-modern disorder in a process of rapid change and transformation will lose its neighbourhood character to become a central business area.

Keywords: *Balgat, Balgat village, Ankara, Daniel Lerner, urbanisation, urban change*

Seneler önce Lerner'ın kitabından beni haberdar ederek bu çalışmanın ortaya çıkmasında katkısı olan, kendisi de bir dönem Balgat'ta yaşamış değerli hocam Prof. Dr. M. Turgay Ergun'un anısına saygıyla.

Hızlı nüfus artışı ve hızlı kentleşme birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kentsel topografyayı, "manzaraları" ve kentsel birimlerin eklemlenişini değiştirmekte, dönüştürmekte; kentsel ve kırsal dokuları iç içe geçirmektedir. Türkiye bu dönüşümün gözlenebileceği, izlenebileceği örneklerle doludur. Bu yazı, bu örneklerden birini, bir zamanlar Ankara'nın köyü olan Balgat'ın değişimini konu almaktadır.

Günümüzde Ankara'nın merkezî semtlerinden biri olan Balgat'ta yerleşimin M.S. I-II. yüzyıla kadar gittiği görülmektedir. 1998 yılında, Ziya Bey Caddesi 3. sokakta yapılan inşaat sırasında tesadüfen[1] bulunan Roma Mezarı ve diğer eserlerin Erken Roma İmparatorluk dönemine ait olduğu saptanmıştır (Temizsoy ve Demirdelen, 1999: 33). Balgat Köyü, 16. yüzyılda Melike Hatun Medresesi (Kara Medrese) vakıfları arasındadır (Erdoğan, 2007: 118).

Bu yazıda, Balgat'ın Ankara'nın "köy"ünden, önce "çevre semti"ne daha sonra "merkez semti"ne dönüşümü belirli dönemler hâlinde incelenecektir. İncelemenin dayandığı ana kaynaklar, erişilebilen araştırmalar, hâlen yaşamlarını bu semtte sürdüren Balgat köylüleriyle yapılan görüşmeler ile yazarın Balgat sakini olarak gözlemleridir.

1930'ların "Balkat" Köyü

Ülkü Dergisi'nin Şubat 1935 sayısında, Halkevi Köycüler Kolu'nun çalışması olarak yer alan "Balkat Köyü"[2] yazısında, Balkat, Ankara'nın 5 km. güneyinde, 40 evli ve 265 nüfuslu bir köy olarak betimlenmektedir. Okulu olmayan köyde çocukların evvelce camide okutulduğu belirtilmektedir. Köyün asli halkından okur-yazar neredeyse yoktur (Halkevi

[1] Balgatlılar, bu buluntuları bulan kişiler arasında çıkan anlaşmazlık sayesinde polisin olaydan tesadüfen haberi olduğunu ifade etmektedirler.

[2] Dergide köyün "Balkat" olarak geçmesi, Balgat adının, Balgat yerlilerince de dile getirildiği gibi "bal katmak"tan geldiği yönünde bir çağrışım uyandırmakla birlikte, bu konuda ileri sürülenler (bkz. Şenyapılı, 2004) hiçbiri kanıtlanmamış muhtelif tahminlerden ibarettir.

Köycüler Kolu, 1935: 467, 470). 1930'lu yıllarda çocuklar şimdiki AOÇ bölgesindeki Gazi Okulu'na atla gitmektedirler; hatta Atatürk'ün Balgat'tan gelen çocuklara yemek tahsisatı çıkardığı söylenmektedir (B. E. Balay, kişisel iletişim, 5 Ocak 2013).

Yazıda, köyün varlığının çok eskilere dayandığı belirtilmektedir. Doğusundaki tarlalardan 40 yıl önce küp içerisinde, Eti defin tarzını düşündüren bir iskelet çıkarılmıştır. Tahmas oğlu Süleyman, köyün asıl yerlisi ailenin başı olarak gösterilmektedir. Diğer aileler Ayaş'ın Güdül, Ankara'nın Peçenek, Kızılcahamam'ın Çavundur, Çerkeş'in Çatak, Haymana'nın Topaklı köylerinden gelmişlerdir ve "Güdüllüoğlu", "Peçenekoğlu" gibi geldikleri yöreyle anılmaktadırlar. Ayrıca, Cingaralar denilen bir aile vardır. Bunların "Çungar'a" olarak tanınan ve asıllarının Çungar Kalmuk olduğu bilinen Türk kabilesinden olabilecekleri belirtilmektedir (Halkevi Köycüler Kolu, 1935: 467).

Köyde yalnızca 15 yerli aile çiftçidir. Yabancı olan diğer ailelerin bir kısmı fabrikalarda, bir kısmı da çiftliklerde işçidir. Birkaç ailenin birkaç yüz davarı; beş on sığırı vardır. "Tiftik ve yapağı fiyatlarının düşkün olması hayvancılığın terakkisini bozmakta, kurak yıllar köylüyü yıkmaktadır" (Halkevi Köycüler Kolu, 1935: 467).

Kısmen taş, çoğunlukla kerpiçle yapılan Balkat evlerinde zemin topraktır; hatta bazı evlerde toprak sedir de vardır. "Odaların tavanları direklerin üstüne sık kamış konmak suretiyle toprakla örtülüdür." Koru olmayan köyde temel yakıt maddesi tezektir. Çoğunluğu kiremitli olan evler ocak yerine sobalarla ısıtılmaktadır (Halkevi Köycüler Kolu, 1935: 468). Balgat köylülerinden Ramazan Alıç da çocukluğunda tek ısınma malzemesinin tezek olduğunu, hayvanlar dışkıladığında kadınların toplamak için hayvanların peşinden koştuklarını belirtmiştir (R. Alıç, kişisel iletişim, 4 Ocak 2013).

Köyün gıda maddeleri dışında tümüyle kent ekonomisine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Köylüler; süt, yoğurt, pekmez, sebze ve üzüm gibi gıda maddeleri dışında kalan, odun dâhil tüm ihtiyaçlarını dışarıdan karşılamaktadır. Zaten, köyün neredeyse tümüyle "şehirlileştiği", insan ilişkileri ve aile örgütlenmesi açısından kentlilerden farklı bir özellik göstermedikleri vurgulanmaktadır (Halkevi Köycüler Kolu, 1935: 467-468).

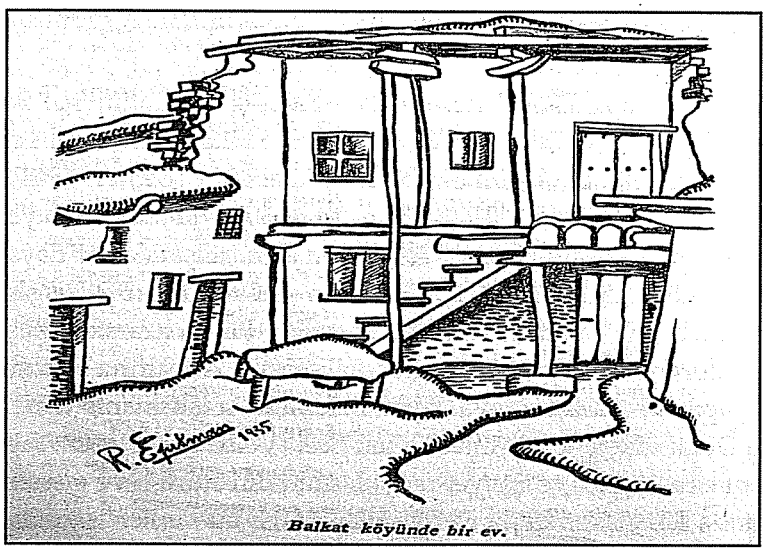

Refik Epikman'ın çiziminden 1935'de Balgat Köyü'nde bir ev*

Askerlik hizmetinin dört yıl olduğu o dönemde, askere atlarıyla birlikte gidenler için süre iki yıla inmektedir; atın da askerlik hizmetinde kullanılması nedeniyle iki yıl düşülmektedir. Böylece genç; köyünden, evinden yalnızca iki yıl uzak kalmaktadır (B. E. Balay, kişisel iletişim, 5 Ocak 2013).

Sessizliğin, ıssızlığın hüküm sürdüğü Balgat'ta köylüler, AOÇ'de söylenen şarkıları dinleyebilmekte; iftarlarını Ankara Kalesi'nden atılan top sesine göre açmaktadırlar (R. Alıç, kişisel iletişim, 4 Ocak 2013). O yıllarda köyün ağası Şemsettin Baykoç'un muhtar olduğu söylenmektedir. Baykoçlar'ın yanı sıra, Palacı, Acar, Karagöz, Armutçu aileleri de, mal mülk sahibi, köyün ileri gelen ailelerindendir. Şemsettin Baykoç, köyü zaman zaman ziyaret eden Atatürk'ü evinde ağırlamaktadır. Günümüzde MTA, ODTÜ, Dışişleri Bakanlığı, TEK, Sayıştay, SGK binalarının bulunduğu araziler Baykoç ailesine aittir (O. Baykoç, kişisel iletişim, 3 Ocak 2013).

* Yazıda yer alan eski resimler yazarın kendi koleksiyonundan alınmıştır.

1950: Ankara'nın Merkez Köyü Balgat

ABD'li bilim adamı Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East (Geçip Gitmekte Olan Geleneksel Toplum: Orta Doğu'yu Modernleştirmek) başlıklı kitabında (Lerner, 1964), Orta Doğu ülkelerindeki modernleşme sürecini, 1950'li yıllarda; Türkiye, İran, Mısır, Lübnan, Suriye ve Ürdün'de yapılan alan çalışmalarına dayanarak incelemektedir. Lerner'ın kitabı, 1940'ların sonlarında ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen ve sosyolog Paul Lazarsfeld başkanlığında, Columbia Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Araştırma Bürosu tarafından yapılan bir araştırmaya dayanmaktadır. Araştırmanın temel amacı, Orta Doğu ülkelerinde Amerika'nın Sesi (Voice of America) radyosunun yanı sıra, İngiliz ve Sovyet radyolarının dinlenirliği ve güvenilirliği konusunda karşılaştırılabilir veriye ulaşma ve bu veriler ışığında daha etkili politikalar belirlemedir (Shah, 2011: 1-2, 13).[3] Araştırma, iletişim odaklı olmakla birlikte genel olarak halkın yaşam biçimleri, tüketim alışkanlıkları vb. konuları da içermektedir. Dolayısıyla araştırma, 1945 sonrasında ABD'nin Sovyet Bloku karşısındaki ekonomik, askeri, siyasi ve kültürel alandaki egemenlik alanını genişletmeye yönelik dış politikaları belirlemede akademik bilgiyi devreye sokma girişimlerinden biridir.

Söz konusu araştırma kapsamında, genel seçimlerden önce, Nisan 1950'de Tosun B.[4] adlı genç bir Türk akademisyen Balgat'ı ziyaret eder. Tosun B., bir gelecek umudu görmediği bu çorak, mezbele, toz içindeki boz köyü, bir gelişme perspektifinden çok sönüp gitmekte olan geçmişi bulmak için seçer. Ankara'ya (valilik binasının bulunduğu Ulus'a) sekiz km. uzaklıkta, 50 hâneli bu unutulmuş köye, yol olmadığı için otomobil ile yaklaşık iki saatte ulaşılabilmektedir.

Tosun B.'nin izlenimlerine geçmeden önce, Balgatlılar'dan derlenen bilgiler çerçevesinde, Balgat'ın o dönemdeki alan yerleşimi ile toplumsal ve ekonomik görüngüsüne bir bakalım.

---

[3] Nitekim, yerel halka uygulanan 117 sorudan oluşan soru kâğıdında, soruların çoğunluğu, dönemin kitle iletişim araçlarının (gazete, radyo, sinema), bunların önemlice bir kısmı da yabancı kitle iletişim araçlarının kullanımına yöneliktir.

[4] Lerner'ın kitabında kişilerin soyadı açık yazılmamıştır.

Balgatlılar'ın Anlatımıyla 1940'lı ve 1950'li Yıllarda Balgat

Balgat, Çankaya ilçesi, Bahçelievler bucağına bağlı bir köydür. Toprağın belirli aileler arasında paylaşıldığı bu dönemde, köyün yaşam merkezi, camiinin bulunduğu bölgedir.[5] Değirmen, bakkal ve köy kahvesi, köylülerin bulgur yaptıkları dibek ile köylü gençlerin düğün ve derneklerde sinsin[6] oynadıkları meydan da buradadır. Balgat yerlileri bu bölgede yerleşiktir. Köye dışarıdan gelenler ise bugünkü Ziraat Bankası'nın bulunduğu yörelerde yerleşmiştir.

Kuyucak olarak adlandırılan bugünkü ODTÜ, 100. Yıl ve Çukurambar bölgesi köyün tarlalarıdır. Çok verimli bir arazi olan Çukurambar bölgesi Acar ailesinin arazisidir (O. Baykoç, kişisel iletişim, 3 Ocak 2013). Ziya Bey Caddesi üzerindeki Ziraat Bankası Balgat Şubesi'nin güneyinden, 1379. Sokaktan itibaren başlayan bağlar, Çetin Emeç Bulvarı'nın yerindeki Karabiberli Emin Ağa'nın Çiftliği ile yukarıda Dikmen bağlarına kadar uzanmaktadır (R. Yalçıner, kişisel iletişim, 28 Aralık 2012). Bağlardan getirilen sarı toprak, çocuk bezi işleviyle kundaklara koyulmaktadır. Köyün harman yerlerinden biri, hayvanların otlatıldığı Kuyucak tarafındadır. Diğeri ise, bugünkü Dışişleri Bakanlığı ile Ziya Bey Caddesi üzerindeki Ömer Seyfettin Anadolu Lisesi'nin bulunduğu yerdedir. Bugünkü Söğütözü ise Balgat Köyü'nün sebze bahçeleridir ve tamamı varlıklı ailelere aittir (Ç. Atlı, kişisel iletişim, 2 Ocak 2013). Büyük ceviz ağaçlarının bulunduğu Cevizlidere ise hayvanların otlatıldığı bir diğer alandır. Hâli vakti yerinde olanların kendi çobanları varken, diğer köylüler ekonomik olması nedeniyle ortak çoban tutmaktadır.

DP binası (eskiden ANAP) ile Ufuk Üniversitesi'ni de içine alan Konya Yolu bölgesi köy mezarlığıdır. Cebeci Asri Mezarlığı'nın açılmasıyla

[5] Minaresi ahşaptan yapılma bu cami daha sonra yıkılarak yerine günümüzdeki Balgat Merkez Camii yapılmıştır.

[6] Orta Asya'dan gelen ve erkekler arasında oynanan bu oyunda, gençler evlerinden getirdikleri odunlarla yakılan ateşin çevresinde halka hâlinde toplanmaktadır. Bu sırada davullar cenk havası çalmaktadır. Gençlerden biri, oynayarak halkadan ortaya çıkmakta ve diğerlerine meydan okumaktadır. Halkadan bir başka genç de, ön taraftan ve "geliyorum" diye bağırarak (arkadan, habersiz gelmek, dürüstlük ve namertliğe sığmadığı için yasak) bu meydan okuyan gence vurmaya çalışır ve oyun bu şekliyle devam eder (B. E. Balay, kişisel iletişim, 5 Ocak 2013).

fiilen kullanılmayan mezarlıktan, 1950'lerin başında Konya Yolu inşaatının yapımı sırasında çıkarılan kemikler torbalara koyularak Karakusunlar Mezarlığı'na defnedilir (R. Yalçıner, kişisel iletişim, 28 Aralık 2012; M. Alıç, kişisel iletişim, 3 Ocak 2013).

Köyün, günümüzdeki polis karakolu yakınında yer alan tek katlı hanı ise Gölbaşı, Haymana gibi çevre yerleşimlerden gelen köylülere hizmet vermektedir. Atlarını hana bağlayan köylüler Samanpazarı'nda alışverişlerini yaptıktan sonra akşam atlarını alarak köylere dönerler. Hayvanlarını satmaya gelen köylüler de hayvanları buradan mezbahaya götürürler. İşlevi 1950'li yıllarda sona eren hanın binası 1970'li yıllarda yıkılır (R. Yalçıner, kişisel iletişim, 28 Aralık 2012).

Suyu bol ve temiz olan köyün çeşmeleri de (dede çeşmesi, iki kurnalı çeşme, üç kurnalı çeşme) cami bölgesindedir. Çeşmelerin yanındaki çamaşırhanede, kadınlar çamaşırlarını yıkamakta ve yıkanmaktadırlar (Ç. Atlı, kişisel iletişim, 2 Ocak 2013). Ortaklaşa kullanılan bu alanın, herhangi bir anlaşmazlığı önlemek amacıyla getirilen bir randevu sistemi vardır. Çamaşır yıkamak isteyen kadınlar, çamaşırhaneyi çevreleyen büyük taşların içine bir taş atarak sıra almaktadırlar. Bunun anlamı ben bu taşı kullanacağım demektir. Mevcut çeşmelerin kullanımında köylülerin temizlik kurallarına da uydukları anlaşılmaktadır. Buğday yıkanan çeşmede bebek bezi gibi kirli çamaşırlar yıkanmamakta, bunlar hayvanların da su içtiği diğer çeşmede yıkanmaktadır (B. E. Balay, kişisel iletişim, 5 Ocak 2013).

O dönem (ve aslında yakın döneme kadar) Balgat'ın çamuru ünlüdür. Kente inmek için şimdiki Bahçelievler son duraktan geçen troleybüse binmek zorunda olan Balgatlılar'ın, ayaklarındaki çamurlar nedeniyle diğer yolculardan fark edilmeleri hiç de zor değildir (A. Güzeler, kişisel iletişim, 26 Aralık 2012). Çamur yalnızca yetişkinlerin değil, Bahçelievler Ortaokulu'na yürüyerek giden çocukların da sorundur. Balgatlı Çetin Atlı, ayaklarındaki çamuru temizlemeden sınıfa alınmadıklarını anımsamaktadır. Çamur, zaman zaman okulda sorunlara da yol açmaktadır:

> Bahçelievler Ortaokulu'na giderken bir gün çamura saplandık. Çamurlarımızı temizlemekle uğraşırken derse geç kaldık. O gün fizik öğretmeni Ayşe Çamurdan'ın dersi vardı. Öğretmen, 'nerede kaldınız?' deyince, biz de 'çamurdan gelemedik' dedik. Bunun üzerine öğretmen bize kızdı ve sı-

> nıfa almadı. Okul müdürü bizi görüp 'neden derse girmediniz?' deyince biz de anlattık, o da bu duruma güldü." (B. E. Balay, kişisel iletişim, 5 Ocak 2013).

Bu dönemde artık, günümüzde Kılıç Ali Paşa İlkokulu ile Aliye Yahşi Meslek Lisesi'nin bulunduğu alana yapılan kerpiçten okul sayesinde çocuklar Gazi Okulu'na gitmek zorunda değildir. Okulun yan tarafında Halkevi binası, karşısında jandarma karakolu (bugünkü polis karakolu) bulunmaktadır. Okulda tüm sınıflar tek derslikte ders yapmaktadır. Ortaokula devam etmek isteyenler için tek seçenek Bahçelievler Ortaokulu'dur. Ancak liseye gitmek hem yoksulluk hem de başka nedenlerle zordur. Halen Balgat'ta camcılıkla uğraşan Ali Güzeler'in engeli yoksulluktur. Yetim olduğu için Hasanoğlan Öğretmen Okulu'nda yatılı okumak amacıyla sınava girer. Sınavı kazanır ama 30 kuruşluk fotoğraf parası olmadığı için kayıt yaptıramaz ve öğretmen olma fırsatını yitirir (A. Güzeler, kişisel iletişim, 26 Aralık 2012). Para sorunu olmayan, eski muhtarlardan Ziya Balay'ın oğlu Bedrettin Erdal Balay'ın önüne başka bir engel çıkar:

> Buradan Cumhuriyet Lisesi'ne gitmek istedim, ama beni köylüyüm diye almak istemediler. Bunu bana açıkça söylemediler ama kendi aralarında fısıldayarak konuşmalarından hissettim. Bunun üzerine babam, tanıdığı Atıf Benderlioğlu'na[7] gitti. Atıf Bey telefon edince beni kapıda karşıladılar.

Çiftçilik dışında köylülerin bir diğer geçim kaynağı da at arabacılığı ve faytonculuktur. Köylüler tren garına giderek, doğudan gelen yolcuları gidecekleri yere taşırlar. Genellikle at arabaları yük, faytonlar ise yolcu taşımacılığında kullanılmaktadır. Garın dışında bir kısım arabacılar da o tarihlerde Maltepe'deki Yeni Değirmen'de imal edilen un ve kepekleri semtlere taşımaktadır (Ç. Atlı, kişisel iletişim, 2 Ocak 2013).

Balgatlılar'ın belleklerinden kalanlara ara vererek yeniden Lerner'in kitabına, 1950 yılının Nisan ayındaki Balgat'a dönelim.

Araştırma projesi için Balgat'a gelen Tosun B., köyün çobanı, muhtarı ve bakkalıyla görüşür. Üzerinden yoksulluk akan çoban eski püskü giy-

[7] Ankara Belediye Başkanlığı, iki dönem milletvekilliği, 1959-1960 arasında Milli Eğitim Bakanlığı ve 1975-1980 arasında senatörlük yapmış siyasetçi.

siler içindedir ve ayağında ayakkabı bile yoktur; ama ayaklarındaki kir ve çamur bir bot kadar kalındır.

Her iki Dünya Savaşı'na da katılmış, geniş topraklarıyla köyün en varlıklısı olan muhtar, despotik bir karakter olarak betimlenir. Toprak sahibi, yönetici ve kanaat önderi olarak köylüler üzerinde güçlü bir iktidara sahiptir. Köydeki tek radyo alıcısı muhtarın evindedir; her akşam bir grup köylü, muhtarın evinde sessizce haberleri dinledikten sonra radyo hemen kapatılmakta ve haberler muhtar tarafından yorumlanmaktadır. Lerner açısından radyonun varlığı, bir güç olarak bilginin klasik rolünde yeni bir dönüşümü simgelemektedir. Radyonun potansiyel rekabetinin farkında olan muhtar, bu yolla resmî kanaat önderi rolünü sürdürmeye ve güçlendirmeye çalışmaktadır (Lerner, 1964: 26-27). Hayatından hoşnut ve Tanrı'nın kendine verdiklerine şükreden muhtar, Lerner'e göre köyde geleneksel olanı temsil etmektedir.

Köyün ticaretle uğraşan tek kişisi olan bakkal ise daha iyi bir yaşam arayışında olan farklı bir kişiliktir. Köyde doğup büyümesine rağmen dünyası farklıdır; gözü dışarıdadır; kenttekiler gibi daha büyük bir bakkalının, güzel bir evinin, güzel giysilerinin olmasını istemektedir. Başbakan olsalardı köy için ne yaparlardı sorusuna önce "bu köyü zor yönetiyorum, Türkiye'yi nasıl yönetirim" şeklinde tepki gösteren muhtarın yanıtı çiftçilere para ve tohum yardımı yapmakla sınırlı iken, bakkalın ufku daha geniştir. Balgatlılar'ın, yaşamları boyunca "deliklerinde" kalmalarına izin vermemekten, dünyayı görmeleri için kentlere gidebilecekleri yollar yapmaktan söz eder bakkal. Türkiye dışında yaşamak zorunda kalsalardı nerede yaşamak isterlerdi sorusuna çoban "kendimi öldürürdüm" derken; muhtar, yaşamının, doğup büyüdüğü bu köyde sona ermesini diler. Kitapta modern olanı, geleceği temsil eden bakkalın bu soruya tereddütsüz yanıtı ABD'dir; orasının iyi bir ülke olduğunu duymuştur. Muhtar daha çok savaş filmlerine meraklı iken, "filmin başından sonunu tahmin edebiliyorum" dediği Türk filmlerini sıradan bulan bakkal, Amerikan filmlerini daha heyecanlı bulmakta ve bu filmlerde gördüğü türden bir bakkala sahip olma özlemini çekmektedir (Lerner, 1964: 27-28).

Pek azı Ankara'yı gören köylülerin birçoğu ölmeden önce Balgat'ın büyük şehir tarafından çevreleneceğinden emin görünmektedirler. Tosun B.'nin gönderdiği raporu ABD'de okuyan Lerner'ın merakı şudur:

Gidişat acaba muhtarın devam etmek istediği geleneksel yönde mi, yoksa bakkalın gitmek istediği modern yönde mi olacaktır?

1954: Ankara'nın Mahallesi Balgat

Balgat'ın gittiği yönü görmek ve değişimi gözleyebilmek üzere, 1954 Nisan ayında, yine genel seçim öncesinde Lerner'ın kendisi Balgat'a gelir. Lerner'e, projenin İzmir ayağında çalışan Tahir S. adlı genç ile köylü kadınlarla konuşması için Ankara Üniversitesi'nden görevlendirilen, Zilla K. adlı bir kadın eşlik etmektedir.

Dört yıl içinde Balgat'ta çok şey değişmiştir. Yeni yol sayesinde artık kentten 20 dakika içinde Balgat'a gelinebilmektedir. Üstelik otobüs seferleri konulmuştur. Lerner, köyün girişinde, bir gölgelik altında yeni boyanmış bankların bulunduğu otobüs durağını fark eder. Saatte bir kalkan otobüsle 20 kuruş ödeyerek Ankara'nın kalbi Ulus'a gidebilen köylüler böylece "deliklerinden" çıkabilmiştir (Lerner, 1964: 29). Köye elektrik gelmiştir; içme suyu borularının döşenmesi sürmektedir. Bina sayısı 50'den 500'e yükselmiştir. Yeni binalar arasında modern bir okul ve karakol binası da vardır. Muhtar bile artık burada yaşayanların tamamını tanımamaktadır. Daha da önemlisi, ilk seçimlerden sonra köy statüsü sona erecek olan Balgat, jandarma bölgesi olmaktan çıkarak Ankara'nın bir mahallesi hâline gelecektir.

Değişen yalnızca Balgat'ın fiziksel görünümü değildir. Ankara'ya, kente eklemlenmenin sonucunda Balgatlılar'ın tarımla bağları kopmuştur. Dört yıl önce bakkal dışında herkes çiftçilikle geçinirken, şimdi tarımla geçinenlerin sayısı sınırlıdır. Yanı başlarındaki kentte gelişen sanayi, tarım işgücünü emmiştir. Erkek nüfusun çoğu artık Ankara'daki fabrikalarda veya inşaat işlerinde ücretli işçidir. Köyde, tarımsal üretim ve hayvancılık kalmadığından süt dâhil yiyeceklerin çoğu artık satın alınmaktadır. Radyo sayısı 100'e ulaştığı gibi, köyde yedi buzdolabı, dört traktör ve üç de kamyon vardır.[8] Köyde berber dükkânı bile vardır.

[8] Görüşülen Balgatlılar, özellikle buzdolabı ve traktör sayısını o dönem için abartılı bulmuşlardır.

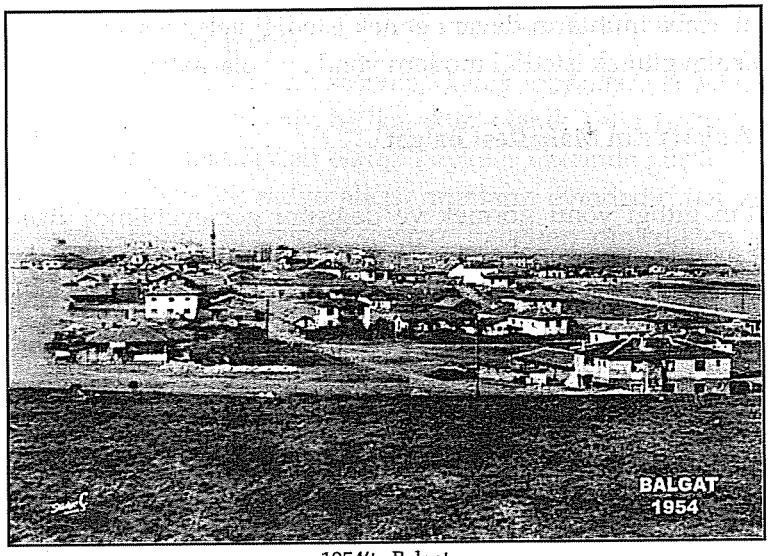

1954'te Balgat

Köyde hayvan sürüsü kalmadığından, çoban başka bir köye taşınmıştır. Lerner bakkalı sorduğunda "hangisi" derler; çünkü artık köyde yedi bakkal vardır. Daha iyi yaşam peşinde olan bakkalın öldüğünü üzüntüyle öğrenir Lerner. Muhtarlık görevi devam eden muhtarın bu görevi, bir ay sonra köy statüsünün bitmesiyle sona erecektir. Muhtar da geniş topraklarını ya satmış ya da kiraya vermiştir; toprakla bağını ağaç yetiştirerek sürdürmektedir. Bir oğlu bakkal dükkânı, diğeri ise Balgat'ın ilk giysi mağazasını açmıştır. Muhtar, bütün bu değişimi Demokrat Parti iktidarına bağlar; "herşey 1950'deki seçimle başladı" der. Demokrat Partililer Balgat'a gelip, ihtiyaçlarımızı sordular ve eğer bize oy verirseniz bunları yapacağız dediler. Hepimiz onlara oy verdik, onlar da söylediklerini yaptılar. "Bu yolu getirdiler, jandarmayı çıkardılar. Şimdi Balgat'ta hepimiz Demokrat Parti'liyiz." (Lerner, 1964: 31).

Lerner'e göre, bakkal ölmesine rağmen önemli bir zafer kazanmıştır; çünkü Balgat onun yolunda ilerlemiştir. Modern ve geleneksel olanı "bakkal" ve "muhtar" üzerinden tipleştiren Lerner, altı Ortadoğu ülkesi arasında da Türkiye'yi, son otuz yılda gösterdiği hızlı ve kapsamlı modernleşme nedeniyle listenin üstüne yerleştirir. Bölgede -geleneksel olandan moderne- başarılı geçişin parlak bir modeli olan

Türkiye henüz modern bir toplum değildir, ama artık geleneksel bir toplum da değildir (Lerner, 1964: 90, 111, 409).

Balgatlılar'ın Anlatımından 1950'li ve 1960'lı Yıllarda Balgat

Lerner'ın, adeta sihirli bir değneğin dokunduğu hissini veren Balgat gözlemleri, araştırmanın dayandığı modernleşme kuramına uygun sonuçları gözler önüne sermektedir. Geleneksel, dolayısıyla geride olan Doğu, modern ve ileride olan Batı dünyasıdır. Geride olan, ileride olanı örnek alarak, onun ekonomik, toplumsal kalıplarını, değer yargılarını, yaşam biçimlerini benimseyerek modernleşecektir. Kentleşme hızı, okuryazarlık, kitle iletişim araçlarının yaygınlığı, erişilebilirliği, satın alma gücünün artması, laik eğitim, siyasal katılım, yaşam memnuniyeti vb. ölçütler, Lerner'ın modern etiketini belirlemede kullandığı temel göstergelerdir. Modernleşme sürecinin en güçlü göstergesi, yaşam biçiminin değişmesi; yalıtılmış köylerdeki tarım işgücünün kentlere, fabrikalara akmasıdır. (Lerner, 1964: 76). Köylülerin tarımla bağının koptuğu ve kentlerde ücretli işçiye dönüştükleri Balgat'taki değişim tam da buna uygundur. Lerner, 1954'te Balgat köylülerinin toprağa dayalı geçimlerinin önemli ölçüde sonra erdiğini ve köylülerin çoğunun fabrikalarda ücretli işçi olarak çalıştıklarını belirtmektedir. Ancak köylü nüfusun bir kısmı zaten daha 1930'lu yıllarda sanayi emeğine dönüşmüştür (Halkevi Köycüler Kolu, 1935: 467). Diğer yandan, başkasının yanında çalışmaktansa mal mülk satmayı tercih eden toprak sahibi yerli Balgatlılar için, başkasının yanında çalışmak içlerine sindiremedikleri bir olgudur. Bununla birlikte, köylüler, DP döneminde yapılan yollar vasıtasıyla ürünlerini pazarda satarak nakit paraya kavuşmuştur. 1950'lerde, Balgatlılar pamuk küspesiyle tanışırlar; Ziraat Müdürlüğü'nden suni tohumlamayı öğrenirler (B. E. Balay, kişisel iletişim, 5 Ocak 2013).

Eski okulun yanına yapılan ikinci okul (derslik) sayesinde bütün sınıflar tek derslikte okumaktan kurtulmuştur. Ispartalı Ali, 1960'lara kadar çalıştıracağı ilk berber dükkânını 1954'te açmıştır (R. Alıç, kişisel iletişim, 4 Ocak 2013). 1950'lerin başında, Ziya Bey Caddesi'nin 1411. Sokakla kesiştiği köşede eski bir marangozhanenin dönüştürülmesiyle Balgat'ın ilk açık hava sineması açılır. Sinema iyi iş yapınca 1960'larda

bu kez 1. Cadde üzerinde ikinci sinema açılır (R. Yalçıner, kişisel iletişim, 2 Ocak 2013). Aynı yıllarda Çukurambar'da bugünkü Liva Pastanesi'nin yerinde de bir açık hava sinemasının bulunduğu söylenmektedir. 1950'lerin başında otobüs seferleri konulmuş, 1955'te ise asfalt gelmiştir. 1956'da kurulan Balgatspor takımında gençler futbol oynamaya başlar. Daha sonra, üç mahalle (Kızılırmak, Bağlariçi ve Lazlar) takımının kurulmasıyla birlikte 1960'lı yıllarda dörtlü futbol turnuvaları düzenlenir (R. Yalçıner, kişisel iletişim, 28 Aralık 2012).

Balgat İlkokulu öğrencileri, öğretmenleri Malike Tansu ile (1955)

1960 askerî darbesinden sonra muhtarlık Raşit Kayaalp'ten alınarak eski muhtar Şerafettin Baykoç'un oğlu Ahmet Baykoç'a verilir (R. Yalçıner, kişisel iletişim, 28 Aralık 2012). Darbeden sonra Kara Kuvvetleri Komutanlığı yanında askeri lojmanların yapılması Balgat'a olan ilgiyi artırır. 1960'ların başında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin yerleşkesinin Balgat Yalıncak'ta yapılmasına karar verilir. 1962'de hazırlık sınıfı eğitimleri barakalarda başlatılır; 1963'te üniversite yeni yerleşkesine taşınır (Kurdaş, 1998: 45-70).

1965'te ise, Truman Doktrini'nin bir devamı olarak, "potansiyel Sovyetler Birliği saldırısına karşı Türkiye'nin ulusal savunma kapasitesini artırmak"

amacıyla 1947 yılında ABD ile imzalanan askerî yardım anlaşması uyarınca oluşturulan ABD askeri misyonu[9] Balgat'a taşınır (Bernath, tarihsiz: 6).

Balgatspor yöneticileri ve oyuncuları (1956)

Balgat İdman Yurdu oyuncuları ve yöneticiler (1966)

[9] Birleşik Devletler Türkiye'ye Askeri Yardım Ortak Misyonu (Joint United States Military Mission for Aid to Turkey –JUSSMAT).

Lerner'in Muhtar ve Bakkalı Kimlerdi?

Lerner'in neredeyse masalsı bir kurguya dayalı anlatımının kahramanları bakkal ve muhtar kimlerdi? Balgatlılar'la yapılan görüşmeler sırasında, bu sorunun yanıtları da arandı.

Lerner, 1954'te Balgat'a geldiğinde, 1950'de köyün tek bakkalı olarak sunulan ve bir yerde adı Altemur olarak zikredilen bakkalın öldüğünü öğrenmektedir. Ancak Altemur adı, Balgatlılar'a tümüyle yabancıdır; ilk bakkal olarak telaffuz ettikleri üç isim vardır: Hasan Hüseyin Eke, Nurettin Tuncer ve Raşit Kayalap. Ancak bunların üçü de 1950'lerde değil, daha ileri tarihlerde ölmüşlerdir. Hasan Hüseyin Eke 1970'lerin sonunda, Nurettin Tuncer 1960'ların sonunda, 1960'larda muhtarlık da yapan ve Lerner'ın bakkal tipolojisine uyan (kravat ve fötr şapka kullanan) Raşit Kayalap ise daha ileri tarihlerde ölmüştür. Bir Balgatlı, köyün ilk bakkalının Tuncer ailesinden Hacı Baba'nın olduğunu belirtmekte ise de bu kişi hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılamamıştır (H. Balay, kişisel iletişim, 24 Ocak 2013).

Muhtara gelince; Lerner'ın kitabına göre gerek 1950'de gerekse 1954'te aynı muhtar görev başındadır. Muhtarın iki yetişkin oğlundan, torunundan, 1954'te bir oğlunun bakkal, diğer oğlunun da Balgat'ın ilk giysi dükkânını açtığından söz edilmektedir. Balgatlılar'ın genel kanaati, 1950 seçimlerinden önce muhtarın, Şemsettin Baykoç, 1950 seçimlerinden sonra da Ziya Balay olduğu yönündedir. Balgat'ta uzun süre muhtarlık yapan Şemsettin Baykoç'un tek erkek çocuğu vardır; o da 1960 askeri darbesinden sonra muhtarlık yapan Ahmet Baykoç'dur. Ziya Balay'ın ortanca oğlu Halit Balay ise babasının ilk kez 1946'da muhtar seçildiğini ve 1954'te de babasının muhtar olduğunu belirtmiştir.

Saraç olan Ziya Balay, Kurtuluş Savaşı'na katılmış, bir dönem MKE'nin Kırıkkale silah fabrikasında saraç olarak çalışmış, 1930'larda AOÇ'de ayakkabıcı dükkânı açmıştır. Okur-yazar olmayan Ziya Balay, Nakşibendi tarikatındandır. Oğlu Bedrettin Balay, babasının eğitimsiz olmasına karşın açık bir insan olduğunu, bunu da o dönem tarikatta aldığı eğitime borçlu olduğunu belirtmiştir. Ziya Balay'ın Demokrat Parti ile teması vardır. Partinin kuruluş aşamasında, Celal Bayar, Adnan Menderes, Atıf Benderlioğlu gibi kurucuları evinde misafir eden ve bu nedenle de hükümet karşıtlığı gerekçesiyle CHP döneminde hapse gir-

diği, oğlu tarafından anlatılan Ziya Balay'ın CHP döneminde muhtar olması mantıksal açıdan tutarlı görünmemektedir. Balgatlılar güçlü bir muhtar olan Ziya Balay döneminde Balgat'ın geliştiğini, yolların ve ikinci okulun yapıldığı belirtmişlerdir. Günümüzde Balgat'ın en işlek caddesi olan Ziya Bey Caddesi'ne bu ad Ziya Balay'a atfen verilmiştir. 1954'te Ziya Balay'ın büyük oğlu Yakup Balay'ın bakkal dükkânı, ortanca oğlu Halit Balay'ın giysi dükkânı vardır. Dolayısıyla 1954 yılındaki muhtarın Ziya Balay olduğu kesindir. Ancak Ziya Balay'ın iki değil üç erkek çocuğu vardır. Kitapta bahsi geçmeyen, en küçük çocuk olan Bedrettin Erdal Balay, Lerner'ın ziyaretini anımsamaktadır:

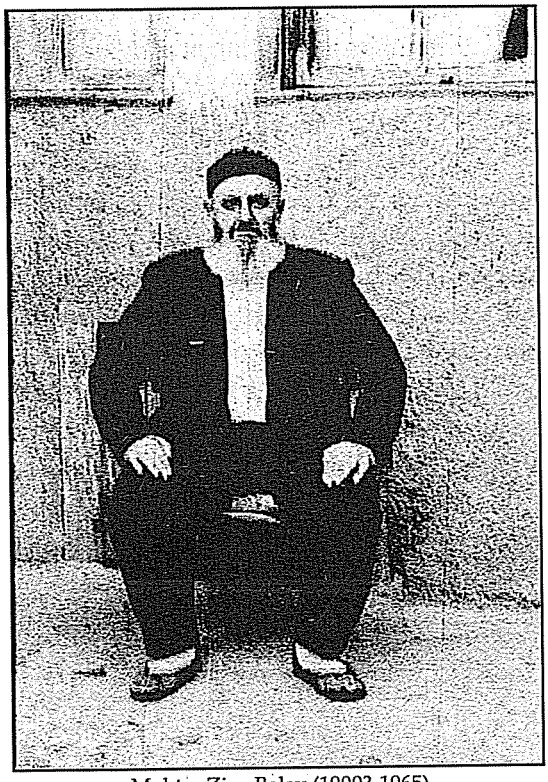

Muhtar Ziya Balay (1900?-1965)

Amerikalı geldiğinde ben ortaokuldaydım. Okuldan eve geldiğimde bir bayan, iki erkek vardı. Biri tercümandı. Sedirde oturuyorlardı. Ben önce çekindim, girmek istemedim, ama beni çağırdılar. Hatta ne olmak istedi-

> ğimi sordular. Ben de 'pilot' dedim. O zaman babam muhtardı; abilerimden biri oradaydı, diğeri askerdeydi (B. E. Balay, kişisel iletişim, 5 Ocak 2013).

Sonuç olarak, Lerner'in uluslararası literatüre girmiş Balgat bakkalı ve muhtarına ilişkin bilgiler, kimi açılardan gerçeklerle çelişkilidir.[10]

2000'ler: Ankara'nın Yeni Çekim Merkezi Balgat

Lerner, günümüzde Balgat'a gelseydi yaklaşık altmış yıllık dönüşümü nasıl açıklardı? Balgat'ın köy bakkalının uzgörüsünü de aşan bir değişme gösterdiğini düşünürdü herhalde. Çünkü 1950'lerde Balgat'ı kente bağlayan yollar, günümüzde kenti Balgat'a bağlayan yollar hâline dönüştü. 1970'lerin başında yapılan bir araştırmada (Akçura, 1971: 83), "yeni kentleşmiş bir kırsal yerleşme" olarak nitelenen Balga'ta köy dokusu ve kokusu 1990'lara kadar sürmekle birlikte köy evlerinin yerini önce gecekondular, ardından orta sınıfın konut kooperatiflerinin öncülük ettiği çok katlı yapılar aldı.[11] Böylece Balgat'ın toplumsal kompozisyonu da değişmeye başladı. Bu süreçte, derme çatma binalarda ayakta kalan köy bakkalı görünümlü dükkânlar yerini marketlere bıraktı.

1990'lara doğru ise Balgat, kamu kuruluşlarının kentin batısına doğru yer değiştirmesinin ilk durağı oldu. 1980'lerin sonunda Dışişleri Bakanlığı'nın taşınmasıyla başlayan bu süreç, zamanla Hazine ve Dış Ticaret müsteşarlıkları, Ulaştırma, Kültür ve Turizm bakanlıkları, Milli Piyango İdaresi, Sayıştay, Sosyal Güvenlik Kurumu, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ve son olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun yerine taşınan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın binasına taşınan Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu gibi kamu örgütlerinin Balgat'a taşınmasıyla devam etti. Balgat'a ilgi gösteren yalnızca kamu kuruluşları değildi. Balgat aynı zamanda siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının, küçük ve orta ölçekli özel şirketlerin de rağbet ettiği bir semt hâline geldi. Balgat, Anavatan Partisi

[10] Çelişkileri resmî bilgilerle gidermek amacıyla İçişleri Bakanlığı ve Çankaya Kaymakamlığı nezdinden yapılan araştırmalardan bir sonuç alınamamıştır.

[11] 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında "Mebusevleri" olarak yapılan Dostlar Sitesi ile daha sonra yapılan Yüksel Sitesi, Balgat'ın ilk konut siteleridir.

(şimdilerde Demokrat Parti), Refah Partisi (günümüzde Saadet Partisi), Milliyetçi Hareket Partisi, Barış ve Demokrasi Partisi gibi, geçmişte ve günümüzde TBMM'de temsil edilen partilerin yanı sıra birçok küçük partinin genel merkezinin bulunduğu bir semt artık. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin genel merkezi de, Söğütözü'ndeki yeni binasına taşınıncaya kadar Balgat'taydı. Balgat'la özdeşleşen siyasetçi ise Necmettin Erbakan'dır. 1970'li yıllardan itibaren Balgat'la teması olan Erbakan, 1980'li yıllarda yaptırdığı Balgat'taki konutunu yaşamı süresince kullanmıştır. Balgat'ın siyasal dokusu ise hep muhafazakâr kalmıştır. Bunda, o dönem zilyetliğe dayalı olarak belirli aileler tarafından kullanılan köy arazilerinin AOÇ topraklarına dâhil edilmiş olmasının yarattığı tepkinin önemli rolü olduğu düşünülmektedir.

Balgat son yıllarda Ankaralı tekstil şirketlerinin de kümelendiği bir semt oldu. Ankara Giyim Sanayicileri Derneği'ne üye 46 şirketin %50'den fazlası (27 şirket) Balgat'tadır (Ankara Giyim Sanayicileri Derneği, 2012). Başta Telateks, Desen, Dörtel ve Tüzün gibi, kuruluşları 1940'lı, 1960'lı ve 1970'li yıllara dayanan şirketlerin yanı sıra; Perlina, Moda İlgi ve Parantez Giyim gibi 1980'li ve 1990'lı yıllarda kurulan daha genç şirketlerin semtte kümelenmesi sonucunda Balgat hazır giyim üssü hâline geldi.[12] Bu şirketler daha çok Ehlibeyt Mahallesi, Ceyhun Atıf Kansu Caddesi ve Mevlana Bulvarı (Konya Yolu) üzerinde yoğunlaştı. Bu yoğunlaşmanın doğal sonucu, finans kuruluşlarının Balgat'a yönelmesidir. Bugün Türkiye'de faaliyet gösteren hemen her bankanın Balgat'ta en az bir şubesi vardır.

Hem arsa stokunun elverişli olması hem de merkezlere oranla toprağın görece düşük değerinin resmî-gayri resmî hizmet kuruluşları ile sanayi kuruluşlarını Balgat'a yöneltmesi sonucunda Balgat'ın çehresi 2000'li yıllardan itibaren yeni bir görünüm kazandı. Ankara'nın çevre mahallesi Balgat giderek 1980'li 1990'lı yılların Kızılay'ı gibi bir kent merkezine dönüştü. 1980 sonrasında liberalleşme politikasının

[12] Balgat'ta, 20.000 civarında işçinin çalıştığı tahmin edilen çeşitli ölçeklerde 150 hazır giyim şirketi bulunmaktadır. Büyük şirketler, üst katların atölye, alt katların da mağaza olarak kullanıldığı iş merkezi görünümündeki yüksek binalarda faaliyet göstermektedir (Demir ve Yılmaz, 2009).

çoğalttığı özel sağlık kuruluşları çok geçmeden Balgat'ta boy göstermeye başladı. Poliklinikler ve diyaliz merkezlerini özel hastaneler izledi.

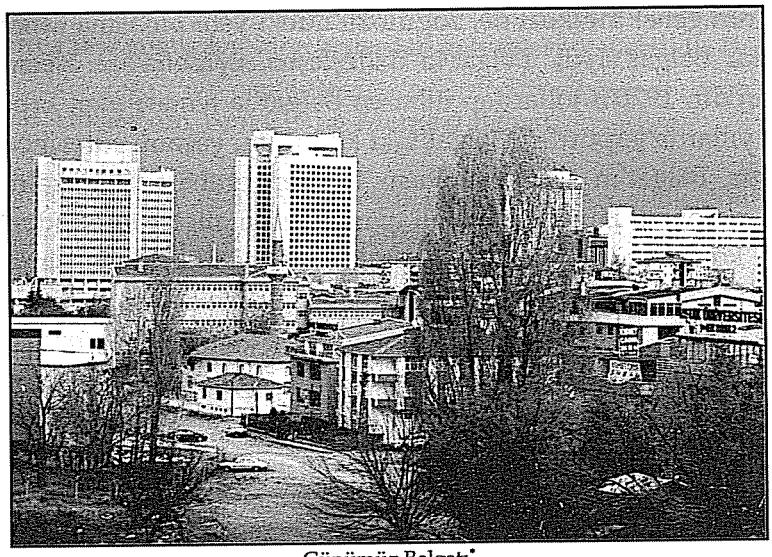

Günümüz Balgatı*

2000 yılının ikinci yarısı, Balgat açısından yeni bir dönüm noktasıdır. Çevreden merkeze doğru dönüşüm ve en azından gündüz nüfusunun harcama potansiyelindeki muazzam artış; semti, ortak özelliği "alkolsüzlük" olan yeme-içme sektörünün toplulaştığı bir mekân hâline getirdi. Ankara'nın köklü lokantalarından Tarihî Çiçek Lokantası'nın Balgat'a gelmesiyle başlayan süreç, 2000'lerin ikinci yarısında Bolu Dağı mangalcıları türünde lokantaların hızla çoğalmasıyla devam ederek, özellikle Ziya Bey Caddesi'nde, günümüzde başta köfteciler-kebapçılar olmak üzere bir lokanta bolluğu yarattı. Bu dönüşüm, Balgat'ın geleneksel pastaneleri ile pide-kebapçılarını da değişime zorladı. Dönüşüme ayak uydurabilecek gücü olmayanlar ya kapandı ya da başka semtlere taşındı. Bu değişime kendini hızla uyarlayan, Gözde Pastanesi oldu. Daha geniş bir mekâna taşınarak ve "cafe-pastane" adını alarak, varlığını güçlenerek korudu. Bu dönemde Balgat ayrıca, içkisiz balık lokantaları ile börek,

* Yazıda yer alan güncel fotoğraflar yazar tarafından çekilmiştir.

pide ve pizza zincirleriyle (Kayseri Börek, Aslı Börek, Kır Çiçeği, Burger King, Little Cesar vb.) tanıştı. Bu arada küresel fast food zincirleri bu akımın gerisinde kalabilir miydi? McDonald's elini çabuk tutup, Çetin Emeç Bulvarı'nın 100. Yıl Köprüsü ayağındaki Migros'un bitişiğinde yerini alırken, onu Ziya Bey Caddesi üzerinde Burger King izledi. Semtteki devlet okulları ile Ufuk Üniversitesi fakültelerinin doğurduğu öğrenci potansiyeli ise çok geçmeden, dükkân kiralarının daha düşük olduğu ara sokaklarda yerel "fast food" lokantalarını yarattı.

Günümüzde öğle saatlerinde Ziya Bey Caddesi'nde yapılacak bir gezinti ve bu lokanta ve pastanelere yapılacak bir ziyaret, 1970'lerin 1980'lerin Kızılay'ını anımsatan görüntülerle doludur. Sohbetlerine kulak kabartıldığında, çalıştıkları kuruluşun kolaylıkla anlaşıldığı genç ve modern giyimli veya orta yaştan, daha geleneksel görünümlü bürokratlar, modern giyimli genç profesyoneller, genellikle gruplar hâlinde caddeleri ve lokantaları doldurmaktadır. Öğle saatlerindeki bu yoğunluğun kompozisyonu, beyaz yakalıların çoğunun yaşadıkları semtlere dönüşüyle, akşama doğru belli ölçüde değişmektedir. Tencere yemekleri sunan lokantalar ile "cafe-bistro"lar tenhalaşırken, kaldırımlara kadar taşan köfteciler ve kebapçıların önleri lüks arabalarla dolmaya başlar. Beyaz yakalılardan çok Balgat dışından gelen ve serbest ticaretle uğraşan geleneksel ya da modern muhafazakârlar bu lokantaların müdavimleridir.

Peki, bu süreçte sayıları 1954'te yediye ulaşan Balgat bakkalları ne durumdadır? Bakkalların bugünkü durumu, 1980'lerden itibaren yaşam kültürünün ve tüketim kalıplarının değişmesinin Türkiye'yi topluca dönüştürmesinden bağımsız değildir. Süpermarket zincirlerinin ve AVM kültürünün yaygınlaşması birçok yerde mahalle bakkalı ve manavlarının sonunu getirdi. Artık Balgat'ta, en azından merkezde manav kalmadı. Türleri giderek azalan kasaplar ise ürün çeşidini artırarak, marketleşme eğilimiyle ayakta kalmaya çalışmakta. Semt bakkallarının bir kısmı küçük ölçekli markete dönüşerek bir süre ayakta kaldı. Bunlardan, 1. Cadde üzerindeki Pınaryaka Market yakın dönemde "cafe-bistro"ya dönüştü. Sayıları azalmakla birlikte günümüzde ara cadde ve sokaklarda, aspirin, parol gibi ağrı kesiciler ile sigarayı taneyle satan, "market" levhalı mahalle bakkalları yaşamlarını sürdürüyor. Bunların bir kuşak sonra ne kadarının hayatta kalacağı ise belirsizdir.

1954'te ilk berberine kavuşan Balgat, bugün tam bir berber, bugünkü adlandırmayla kuaför cennetine dönüşmüş durumda. Özellikle kadın kuaförlerine her yıl yenileri eklenmekte.

Diğer yandan, Balgat'a akın, semti giderek konut alanı olmaktan çıkararak iş merkezine dönüştürmekte. "Kızılaylaşma" olarak adlandırdığım bu süreç, Ziya Bey Caddesi üzerindeki, bir zamanlar gecekonduların yerini alan apartmanların çoğunu işyerlerine dönüştürdü. Bu eğilim, giderek sokaklara yayılmakta. Üç katlı bu apartmanların bazıları, bir sur gibi kendilerini kuşatan büyük iş merkezlerinden (yoksa plaza mı denmeli) esinlenmiş olsalar ki, kendilerini iş merkezi olarak adlandırmakta.

Süpermarketler, bankalar, lokantalar, pastaneler ve işyerleri gibi, ticaretten, tüketimden beslenen kapitalist yapılaşmanın gücünün, coşkusunun, iştahının giderek artan ölçüde sergilendiği Balgat'tın tek sanat müzesi ise, 2007 yılında açılan Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar Müzesi (Ziya Bey Caddesi, 25). Millî Kütüphane'ye komşu Balgat Mahallesi'nin tek kütüphanesi ise, 1413 Sokakta, emekli öğretmen Hüseyin Alpar tarafından bağışlanan bir apartman dairesinde hizmet veren Hüseyin Alpar Halk Kütüphanesi. 1960'da kurulan Demirlibahçe Çocuk Kütüphanesi, 1992 yılından beri Hüseyin Alpar tarafından bağışlanan bu dairede bu adla hizmet vermekte (Sağlamtunç, 1994: 193).

Günümüzde Balgat: Post-Modern Bir Karmaşa

Günümüzde; Nasuh Akar, Oğuzlar ve Ehlibeyt mahallelerini de içine alan Balgat'ta muhtarlık kurumu mahalle muhtarlığı üzerinden devam ediyor. Mevlana Bulvarı, Çetin Emeç Bulvarı, Türkocağı Caddesi gibi ana yolların ve Mevlana Bulvarı üzerinde sayıları gün geçtikçe çoğalan iş merkezi, otel gibi gökdelenlerin çevrelediği, aradan geçen bunca zamana ve fiziksel değişime rağmen Türkiye genelinde olduğu gibi bir dolu çelişkiyi yansıtan bir semt. Bu, içinde bir dolu çelişkiyi barındıran dönüşüm salt Balgat'a özgü değil. Kaldı ki, bu yazıda Balgat'ın dönüşümü, yalnızca Balgat Mahallesi'nin Ziya Bey Caddesi ve çevresiyle sınırlıdır. Zamanla Ankara'nın köyünden semtine dönüşen diğer yerleşim yerleri (Dikmen, Etlik, Keçiören, yakın dönemde İncek, Çayyolu vb.) için de benzer süreçler işledi. Balgat'ın, kendi

içinde görece daha bütünleşik bir yapı sergileyen bu yerlerden farkı, kent merkezine fiziksel yakınlığın verdiği olanakla, konut alanı olmaktan çok giderek bir iş merkezine dönüşüyor olmasıdır.

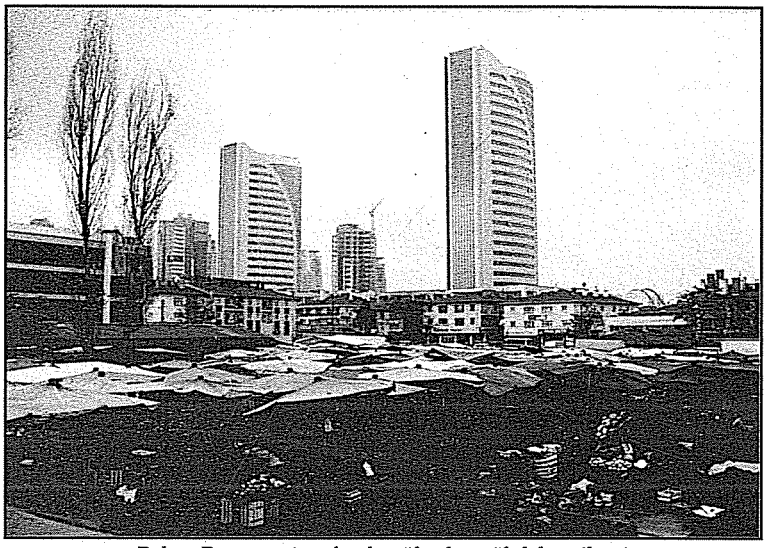

Balgat Pazar yeri ve fonda yükselen gökdelen silueti

Konuya modernleşme kuramından, Lerner'in modern-geleneksel ayrımından yaklaşıldığında, Balgat'ın günümüzde nerede ilerlediğinin yanıtı, modern ya da geleneksel olandan ne anlaşıldığına göre değişir. Ama Balgat, günümüz Türkiye'sini anlamak ve yorumlamak için, herhalde Çayyolu'ndan, Bahçelievler'den ya da Kavaklıdere'den çok daha elverişli bir toplumsal laboratuvar olsa gerektir. Bu laboratuvarda hem Türkiye'nin hem de Balgat'ın geçirdiği dönüşümün, yaşadığı çelişkinin bence en çarpıcı simgesi, 1. Cadde üzerindeki, geleneksel mahalle kahvelerinden epeyce farklı Nezih Kahve'dir. Akşam saatlerinde çevresini, ederi yüzbinleri bulan her türlü lüks arabaların, içini de üst düzey bürokratlardan eski ya da yeni siyasetçileri kapsayan erkek nüfusun, her bir köşesini de büyük ekran televizyonların doldurduğu ışıklar altındaki bu kahvenin çok değil 200 metre ilerisinde, emekli işçi, memur ve esnaftan oluşan az sayıda müşterilerin soluk, yarı loş aydınlatmanın gölgesinde vakit öldürdü-

ğü, duvarları kilimlerle süslü Çağlar Oyun Salonu arasındaki uzaklık, herhalde Lerner'ın kafasını hayli karıştırırdı.

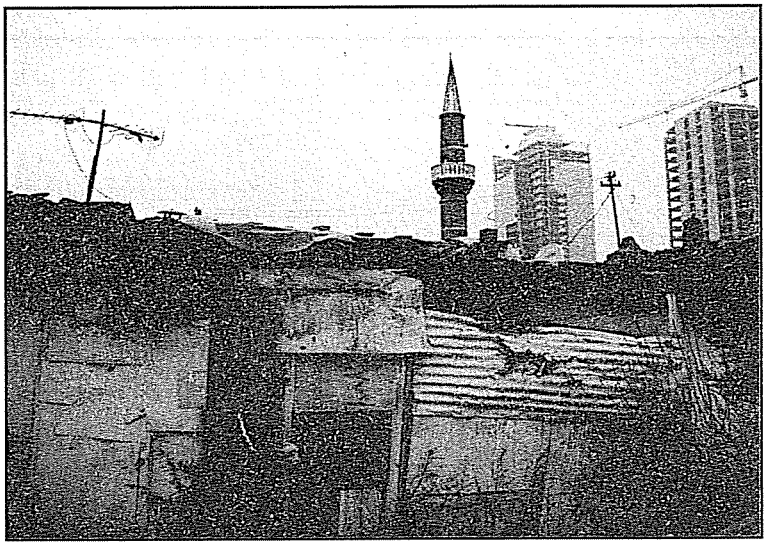

Yıkık evler ve ticarî dönüşüm

Aradan geçen yaklaşık 50 yılda, Balgat fiziksel anlamda, Lerner açısından modern olanı simgeleyen köy bakkalının ufku yönünde yol almış görünmekle birlikte, zihinsel ilerleyişi daha çok, köy muhtarının simgelediği geleneksel yönde olmuştur. Günümüzün Balgat'ı; farklı yapıların, görüntülerin, kültürlerin, yaşam biçimlerinin, ilişkilerin, renklerin, kokuların, gürültülerin iç içe geçtiği post-modern bir karmaşanın sahnesidir. Bu karmaşayı, Balgat'ta lokanta işleten bir işletmeci "dokusuzluk, kimliksizlik, sahipsizlik" olarak açıklıyor: "Balgat'ı şehirlerarası yollar üzerindeki duraklama yerlerine benzetiyorum. Oralar da böyle kimliksizdir, hiçbir yere ait değildir. Kimse kimseyle ilgilenmiyor, kimse kimseye karışmıyor, mahalle duygusu yok" (Ş. Adabük, kişisel iletişim, 2 Ocak 2013).

Balgat'ın değişme, dönüşme süreci henüz tamamlanmamıştır. Görünen odur ki, Balgat'ı şimdilik bir sur gibi çevreleyen iş merkezleri, "plaza"lar yakın gelecekte Balgat'ın içlerine doğru yayılarak, kalan köy kırıntılarını ve mahalle dokusunu tümüyle yutacaktır.

Gecekondular ve arkada yükselen kamu binaları

KAYNAKÇA

Akçura, T. (1971). *Ankara: Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma.* Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Ankara Giyim Sanayicileri Derneği (2012). 10 Kasım 2012 tarihinde http://www.agsd.org.tr/uyeler.aspx adresinden erişildi.

Bernath, C. H. (tarihsiz). JUSMMAT and Turkey: History and Overview. 20 Mart 2013 tarihinde http://www.disam.dsca.mil/pubs/Vol%2074/Jusmmat%20&%20Turkey%20Bernath.pdf adresinden erişildi.

Demir, E. ve Yılmaz, B. (2009). Konfeksiyon Sektöründe Kadın Emeğine Genel Bir Bakış: Balgat Tekstil Havzasında Bir Araştırma. Özgürlük Dünyası, 8 (205). 10 Kasım 2012 tarihinde http://www.ozgurlukdunyasi.org/arsiv/8-sayi-205/83-konfeksiyon-sektoeruende-kadn-emeine-genel-bir-bak-balgat-tekstil-havzasnda-bir-aratrma adresinden erişildi.

Demirsoy, İ. ve Demirdelen, H. (1999). Balgat Roma Mezarı. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1998 Yıllığı.* Kültür Bakanlığı Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara: 24-47.

Erdoğan, A. (2007) *Adım Adım Ankara.* Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.

Halkevi Köycüler Kolu (1935). Balkat Köyü, *Ülkü,* 4 (24), 467-470.

Kurdaş, K. (1998). *ODTÜ'lü Yıllarım: Bir Hizmetin Hikayesi.* Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.

Lerner, D. (1964). *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East* (2. bs.). New York: The Free Press.

Sağlamtunç, T. (1994). Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesinin Tarihçesi. *Türk Kütüphaneciliği, 8* (3), 193.

Şenyapılı, Ö. (2004). *Ne Demek Ankara; Balgat, Niye Balgat!?* Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.

Shah, H. (2011). *The Production of Modernization: Daniel Lerner, Mass Media, and the Passing of Traditional Society.* Philadelphia, Pennsylvania: Temple University Press.

Prof. Dr. Seriye Sezen: Doktorasını, Ankara Üniversitesinde 1998 yılında tamamladı. 2004 yılında Kamu Yönetimi alanında doçent, 2010 yılında profesör oldu. Hâlen TODAİE'de öğretim üyesi ve Yönetim Kurulu üyesidir. Kamu Yönetimi, Kamu Yönetiminin Güncel Sorunları, Türkiye'nin Yönetim Yapısı, Karşılaştırmalı Düzenleme Politikaları ve Karşılaştırmalı Kamu Yönetimi Reformları derslerini vermektedir. Başlıca inceleme alanları; düzenleme politikaları ve kurumları, kamu yönetimi reformları ile günümüz Çin Halk Cumhuriyeti'dir. International Review of Administrative Science'ın yayın kurulu üyesidir. Ulusal ve uluslararası dergilerde ve gazetelerde yayımlanmış makalelerinin yanı sıra, Kamu Yönetimi Sözlüğü (Ed., 1999), Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye'de Planlama (1999), Belediye Personel Sistemi (ortak yayın, 1999), Türk Kamu Yönetiminde Kurullar: Geleneksel Yapılanmadan Kopuş (2003), Çin'in İkinci Uzun Yürüyüşü (2009) adlı kitapları bulunmaktadır.